

B. MATERIAŁY

Hanna Batorowska

Elementy technologii informacyjnej w „edukacji czytelniczej i medialnej” zamieszczone w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego*

Reforma systemu edukacji w Polsce w przededniu jej wprowadzenia w życie nadal wzbudza szereg dyskusji, prowokuje do formułowania kontrowersyjnych opinii, wprowadza w zakłopotanie zarówno uczniów, rodziców, nauczycieli jak i organy nadzorujące działalność oświatową. Istotne znaczenie odgrywa w chwili obecnej rozumienie zakresu podstaw programowych, określanie standardów edukacyjnych, tworzenie zarządzeń wykonawczych dotyczących konstruowania programów szkolnych, opracowywania nowych podręczników, stworzenie nowego modelu kształcenia nauczycieli zgodnie z wymogami reformy oświaty itd.

W powstających od stycznia 1997 roku kolejnych projektach podstaw programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących dużo miejsca poświęcano roli i miejscu technologii informacyjnej w kształceniu ogólnym. Interdyscyplinarny i integrujący charakter tej technologii sprawił, że realizacja zadań szkoły związanych z TI powinna odbywać się w ramach różnych przedmiotów. Zapewnienie uczniom możliwości korzystania z technologii informacyjnej w różnych dziedzinach edukacyjnych miało stać się motywem przewodnim w konstruowaniu ostatecznej wersji Podstaw programowych.

Zakładano, że w ramach technologii informacyjnej przekazywana będzie uczniom wiedza o różnych technikach, narzędziach i metodach realizacji procesu informacyjnego oraz miały być kształcone tzw. umiejętności informacyjne. Umiejętności te zdefiniowane zostały przez P. Avann jako umiejętności, które dotyczą przyswajania wiedzy z różnorodnych źródeł informacji oraz zdolności oceny zdobytej informacji, a także zastosowania jej w praktyce¹. W procesie kształcenia wspartego komputerami struktura kształtowania umiejętności informacyjnych obejmuje następujące czynności: formułowanie i analizowanie potrzeb informacyjnych, lokalizację

¹ B. Siemieniecki, *Komputer w edukacji. Podstawowe problemy technologii informacyjnej*, Toruń 1997, s. 50.

i określanie oraz ocenianie możliwych źródeł informacji, wyszukiwanie informacji, selekcję źródeł informacji, wykorzystanie źródeł, rejestrowanie i magazynowanie informacji, czynności interpretacji, analizy, syntezy i oceny zebranych informacji, formy prezentowania przetworzonej informacji oraz ocenę uzyskanych wyników². Treści te znalazły swoje odzwierciedlenie w Podstawach programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących ogłoszonych w Dzienniku Urzędowym MEN z 16 maja 1997 roku³. W wyniku analizy tego materiału, zespół pod kierunkiem prof. dra hab. M.M. Sysło zebrał, usystematyzował i uporządkował cele, treści i kompetencje odnoszące się do technologii informacyjnej a rozproszone w podstawach programowych różnych dziedzin edukacyjnych⁴. Nadmienić należy, że w Podstawach programowych nie występuje edukacja, w nazwie której występowałby termin technologia informacyjna. Najwięcej treści związanych z nauczaniem technologii informacyjnej zostało umieszczonych w edukacji informatycznej oraz edukacji czytelniczej i informacyjnej.

Dla etapów kształcenia I–III (szkoły podstawowej) treści programowe z **informatyki** obejmowały m.in. takie zagadnienia, jak: przygotowanie do pracy z komputerem, zastosowanie komputera jako narzędzia dostępu do informacji oraz jej uporządkowanego gromadzenia, przetwarzania i prezentacji, korzystanie z różnych źródeł informacji, w tym multimedialnych, komunikowanie się za pomocą komputera, zastosowania komputera w szkole. Natomiast w ramach **edukacji czytelniczej i informacyjnej** uczniowie winni poznać metody zdobywania informacji na określony temat w bibliotece szkolnej lub innej, w ośrodkach informacji lub kultury, wyszukiwania potrzebnych informacji z dokumentów, bibliografii i katalogów, wykorzystania automatycznych systemów wyszukiwawczych, tworzenia własnego warsztatu pracy umysłowej, powinni także znać miejsce książki wśród innych mediów, głównie takich, jak: programy komputerowe, dyski CD-ROM, nagrania magnetowidowe i magnetofonowe.

Dla IV etapu kształcenia (szkoły ponadpodstawowej) treści programowe **edukacji informatycznej** związane z TI zostały poszerzone o podstawowe zasady pracy w sieci lokalnej i globalnej, metody zastosowania komputera jako narzędzia dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikacji na odległość, sposoby wyszukiwania i zapisywania informacji w bazach danych, uczestnictwo w grupach dyskusyjnych itp. Na tym samym etapie kształcenia program **edukacji czytelniczej i informacyjnej** wymagał od uczniów zapoznania się z organizacją i zasadami udo-

² Ibidem, s. 50–60. Autor przedstawia trzy struktury kształcenia umiejętności informacyjnych, tj. strukturę F. V. Winkwortha z 1977 roku, strukturę M. Marlanda z 1981 roku i strukturę TI zalecaną przez Państwową Radę Techniki Edukacyjnej w Wielkiej Brytanii z 1990 roku.

³ Zarządzenie nr 8 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie podstaw programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących, Dziennik Urzędowy MEN z 16 maja 1997 r. nr 5 poz. 23.

⁴ E. Gurbiel, G. Hardt-Olejniczak, E. Kołczyk, H. Krupicka, M.M. Sysło, *Technologia informacyjna w kształceniu ogólnym. Technologia informacyjna w szkole podstawowej. Etapy kształcenia I–III (Wersja 1, lipiec 1997)*, Warszawa 1997.

stępniania dokumentów w mediatece lub innej bibliotece o wyższym stopniu organizacji (Biblioteka Narodowa, fachowa itp.), umiejętności korzystania z różnych mediów i technik komunikowania się (m.in. tradycyjne i zautomatyzowane katalogi i kartoteki biblioteczne, automatyczne systemy wyszukiwawcze, sieci komputerowe, poczta elektroniczna, Internet, bazy danych, wydawnictwa multimedialne, zestawienia tematyczne, opis bibliograficzny), umiejętności selekcjonowania, przetwarzania i wykorzystania wyszukanych informacji do ściśle określonych celów, a także znajomość edukacyjnych programów komputerowych.

W trakcie V etapu kształcenia (końcowy etap szkoły średniej przygotowujący do matury) w **edukacji informatycznej** młodzież miała zaznajomić się z najnowszymi osiągnięciami technologii informacyjnej w zakresie multimediiów, sieci komputerowych, wyszukiwania informacji w tych sieciach i możliwości komunikowania się na odległość. Natomiast w **edukacji czytelniczej i informacyjnej** główny nacisk położono na przygotowanie uczniów do korzystania ze zautomatyzowanej biblioteki (mediateki) jako centrum globalnej informacji, korzystania z bibliotek o różnych profilach zbiorów, np. w archiwach, ośrodkach normalizacji, informacji itd., syntezyzowania wiadomości z różnych dziedzin wiedzy, posługiwania się najnowszymi zdobyczami technologii informacyjnej.

Wśród edukacji szkolnych w Podstawie programowej wyodrębniono także **edukację medialną**. Głównym zadaniem edukacji medialnej powinno być przygotowanie uczniów do odbioru i korzystania z wszystkich rodzajów mediów oraz do posługiwania się mediami jako narzędziami pracy intelektualnej. Potraktowanie mediów wyłącznie jako środka przekazu informacji zawęża ich pojęcie i nie może stanowić punktu wyjścia przy formułowaniu programu nauczania dla edukacji medialnej. Wpływ technologii informacyjnej na zmianę charakteru mediów oraz związek pomiędzy TI a edukacją medialną przedstawił M.M. Sysło⁵. W artykule czytamy

pojawienie się komputerów stworzyło nową jakość, przede wszystkim dzięki ich interakcyjnym możliwościom – uczący się nie tylko odbiera informacje za pomocą komputera, ale ma możliwość wpływania za jego pomocą na rodzaj i postać informacji. Co więcej, ma również możliwość przekształcania i tworzenia nowych informacji z pomocą mediów wyposażonych w komputery... Komputer może być dzisiaj włączony niemal do każdego innego medium – w ten sposób media będące jedynie przekaźnikami informacji stają się mediami interakcyjnymi, umożliwiającymi aktywną pracę uczącego się, jak również jego twórczość. Komputer jest więc jednym z mediów i może stać się częścią multimediu, które umożliwia nauczanie wielokodowe⁶.

Uznanie za medium wszystkich środków, które umożliwiają uczniowi dostęp do informacji spowodowało potraktowanie całej edukacji jako edukacji medialnej, a w konsekwencji wysunięcie projektu włączenia edukacji czytelniczej i informacyjnej oraz edukacji informatycznej do edukacji medialnej. Zgadzam się z opinią M.M. Sysło, że włączenie tych edukacji do edukacji medialnej i ustanowienie dla

⁵ M.M. Sysło, *Technologia informacyjna a edukacja medialna*, „Edukacja Medialna” 1998, nr 1, s. 19–26.

⁶ *Ibidem*, s. 24.

niej samodzielnego przedmiotu pod nazwą „wiedza o mediach” zatarłoby ściśle określone cele kształcenia wypracowane przez teoretyków i praktyków zajmujących się działalnością biblioteczną, informacyjną, dokumentacyjną, czytelniczą, technologią informacyjną i informatyką i sprawiłoby, że edukacja medialna zawierałaby treści mało ze sobą spójne. Program edukacji medialnej powinien mieć charakter interdyscyplinarny, podobnie jak w przypadku technologii informacyjnej i powinien występować w poszczególnych edukacjach szkolnych. Same media, jak pisze M.M. Sysło, bez umieszczenia ich w środowisku odpowiednich informacji, nie mają specjalnego znaczenia ani dla edukacji, ani dla kształtowania sylwetki odpowiedzialnego ich użytkownika⁷.

Rozważania te przestały być aż tak istotne w momencie przedstawienia 25 maja 1998 roku Projektu reformy systemu oświaty⁸. W Projekcie tym zawarto m.in. znowelizowane Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących, zawierające konkretne odniesienia wychowawcze. W dokumencie przedstawiono zagadnienia technologii informacyjnej, które miały być realizowane na etapie II (klasy 4–6) przez blok przedmiotów określanych jako **sztuka i technika** oraz przez program wychowawczy nazwany **kulturą informacyjną**, natomiast w gimnazjum w ramach przedmiotu „Informatyka” i ścieżki międzyprzedmiotowej „Kultura informacyjna”. W liceum profilowanym w ramach przedmiotu fakultatywnego „Informatyka” i ścieżek międzyprzedmiotowych, takich jak: **edukacja czytelnicza i informacyjna, edukacja informatyczna i edukacja medialna**.

Przejęcie przez kulturę informacyjną treści programowych uwzględnionych w edukacji czytelniczej i informacyjnej oraz w edukacji medialnej i częściowo w edukacji informatycznej było uzasadnione i dawało możliwość opracowania spójnego programu nauczania dla tej ścieżki międzyprzedmiotowej. W skrócie przedstawię te treści, które w obrębie wymienionych edukacji umożliwiały szkole realizację zadań związanych z zapewnieniem uczniom możliwości korzystania z technologii informacyjnej i komunikacyjnej.

Na etapie II (klasy 4–6) w ramach lekcji z bloku **sztuka i technika** realizowane miały być następujące treści: komputer jako źródło wiedzy i komunikowania się, zastosowania komputera w życiu codziennym i edukacji szkolnej, korzystanie z różnorodnych źródeł i sposobów zdobywania informacji oraz jej przedstawiania i wykorzystania, korzystanie z zastosowań komputerów do wzbogacania własnego uczenia się i poznawania różnych dziedzin, opracowywanie za pomocą komputera prostych tekstów i rysunków, opracowywanie pomysłów technicznych w formie dokumentacji technicznej z wykorzystaniem technologii informacyjnej⁹. Natomiast w ramach zajęć z **kultury informacyjnej** szkoła miała umożliwić uczniom wykorzystanie nabywanej wiedzy do rozwijania następujących umiejętności i kompetencji: czytanie dla zdobycia wiadomości i zaspokajania potrzeb poznawczych; poszu-

⁷ Ibidem, s. 26.

⁸ *Reforma systemu edukacji. Projekt MEN*, Warszawa 1998.

⁹ Ibidem, s. 120–121.

kiwanie i wykorzystywanie informacji z encyklopedii, słowników, innych wydawnictw i dokumentów pozaksiążkowych, w tym elektronicznych; korzystanie z informacji zapisanej na różnych nośnikach informacji; wyszukiwanie materiałów na określony temat za pomocą katalogów i kartotek; posługiwanie się podstawowymi urządzeniami medialnymi i narzędziami technologii informacyjnej; kształtowanie potrzeb czytelniczych i informacyjnych związanych z nauką szkolną; umiejętność samodzielnego wyboru i korzystania ze zbiorów bibliotecznych¹⁰.

W gimnazjum wprowadzono przedmiot **informatyka**, w ramach którego szkoła powinna zainteresować uczniów rozwojem technologii informacyjnej oraz nowymi możliwościami komunikowania się i dostępu do informacji oraz zapewnić uczniom możliwości osiągnięcia tzw. alfabetyzacji komputerowej. Oprócz treści przypisanych ściśle do przedmiotu informatyka, znalazły się też tematy typowe dla technologii informacyjnej, np. korzystanie z multimedialnych źródeł informacji, wyszukiwanie i zapisywanie informacji w bazach danych, komputer narzędziem dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikacji na odległość¹¹. Na tym etapie kształcenia ścieżka międzyprzedmiotowa **kultura informacyjna** miała zapewnić młodzieży nabycie umiejętności z zakresu zdobywania informacji z różnych źródeł i korzystania ze zbiorów oraz warsztatu informacyjnego biblioteki, także za pomocą automatycznych systemów wyszukiwawczych; sporządzania opisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowej do własnych opracowań; notowania i selekcjonowania informacji; wykorzystania mediów jako źródeł informacji; posługiwania się różnymi formami komunikatów medialnych w procesie komunikowania; posługiwania się narzędziami medialnymi w zdobywaniu, dokumentowaniu i prezentowaniu wiedzy; wykorzystania technologii informacyjnej jako narzędzia pracy intelektualnej¹².

W liceum profilowanym wprowadzono fakultatywnie przedmiot **informatyka**, który miał przygotowywać do życia i podejmowania odpowiedzialnych zadań w społeczeństwie informacyjnym. Z interesujących nas treści wymienić można tematy dotyczące m.in. wyszukiwania informacji w bazach danych za pomocą języka zapytań i projektowania relacyjnych baz danych¹³. Natomiast w ścieżce międzyprzedmiotowej **edukacja informatyczna** umieszczono następujące treści: narzędzia i metody rozwiązywania za pomocą komputera problemów z różnych dziedzin; multimedia; sieci komputerowe lokalne i rozległe; wyszukiwanie informacji w rozległych sieciach komputerowych; komunikowanie się na odległość za pomocą komputera; przygotowanie własnych prezentacji za pomocą narzędzi technologii informacyjnej; przygotowanie referatów i publicznych prezentacji z wykorzystaniem źródeł informacji dostępnych za pomocą komputera i nowoczesnych technik multimedialnych; tworzenie dokumentów dostępnych w sieci; uczestniczenie w życiu

¹⁰ Ibidem, s. 126–127.

¹¹ Ibidem, s. 142–143.

¹² Ibidem, s. 151–152.

¹³ Ibidem, s. 179.

różnorodnych społeczności za pośrednictwem Internetu¹⁴. Przewidziano tu także ścieżkę międzyprzedmiotową osobno dla edukacji czytelniczej i informacyjnej i dla edukacji medialnej. W ramach edukacji czytelniczej i informacyjnej szkoła powinna wykształcić wśród uczniów umiejętność wykorzystywania wyszukanych informacji, ich selekcjonowania, przetwarzania i dostosowania do określonych celów; korzystania z ogólnosiwiatowego zasobu informacji elektronicznej; korzystania z usług bibliotek wirtualnych – jako szkolnych centrów informacji; posługiwania się aktualnymi technologiami informacyjnymi; korzystania z bibliotek o różnych profilach i ośrodków informacji naukowej; tworzenia własnego warsztatu pracy umysłowej¹⁵.

Takie rozumienie wprowadzania technologii informacyjnej nastawionej na realizację procesu informacyjnego w różnych edukacjach i przedmiotach nauczanych w szkole zapewniłoby uczniom zreformowanej szkoły dobry start do egzystencji w społeczeństwie informacyjnym. Miejsce technologii informacyjnej w kształceniu ogólnym z propozycją programu nauczania technologii informacyjnej w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum przedstawiono także w kolejnej publikacji, która opracowana została pod kierunkiem M.M. Sysło i udostępniona latem 1998 roku¹⁶. Innowację w nazewnictwie przedmiotów, w ramach których realizowane miałyby być zagadnienia TI, stanowią zajęcia z tzw. kursu technologii informacyjnej. Kurs TI przewidziany był do realizacji w ramach bloku sztuka i technika w klasach 4–6 szkoły podstawowej. Celem tych zajęć, według autorów, miało być przygotowanie do korzystania z komputera i jego programów, aby w ramach innych zajęć realizować cele związane z wykorzystaniem technologii informacyjnej w różnych dziedzinach nauczania.

Główne treści nauczania objęte kursem technologii informacyjnej w szkole podstawowej (etap II) to: posługiwanie się środkami TI, czyli urządzeniami TI; wpływ TI na życie jednostki, najbliższego otoczenia i społeczeństwa; stosowanie narzędzi TI, czyli wszelkiego rodzaju oprogramowania; komunikowanie się, poszukiwanie i wykorzystywanie informacji (m.in.: poszukiwanie i wykorzystywanie informacji pochodzących z różnych źródeł, takich jak zbiory elektroniczne, dokumentacja techniczna; wykorzystywanie TI do wyszukiwania, zbierania, przechowywania i przetwarzania informacji na różne tematy oraz do przedstawiania jej w odpowiedniej postaci, przygotowywanie prostych prezentacji; komunikowanie się z wykorzystaniem TI; wykorzystanie TI do realizacji wspólnych projektów klasowych); rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji.

W gimnazjum program kursu TI koncentrował się wokół następujących zagadnień:

1. Posługiwanie się środkami, czyli urządzeniami TI:

(podstawowe elementy komputera i ich funkcje – modułowa budowa komputera, urządzenia zewnętrzne; posługiwanie się urządzeniami medialnymi, np. odtwa-

¹⁴ Ibidem, s. 186.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ E. Gurbiel, G. Hardt-Olejniczak, E. Kołczyk, H. Krupicka, M.M. Sysło, *Edukacja informatyczna w kształceniu ogólnym. Program nauczania dla szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum*, Warszawa 1998.

rzaczem płyt CD, kamera; podstawowe usługi systemu operacyjnego; samodzielna i bezpieczna praca z komputerem; korzystanie z tekstów i dokumentacji technicznej; podstawowe zasady pracy w sieci lokalnej i globalnej).

2. Wpływ TI na życie jednostki, otoczenia i społeczeństwa:

(podstawy prawne rozpowszechniania programów komputerowych; zasady komunikowania się i współdziałania w pracy przy komputerze; pożytki i niebezpieczeństwa związane z powszechnym dostępem do informacji; prezentacja wykorzystania TI w różnych formach działalności i dziedzinach zawodowych. Wpływ TI na osobisty rozwój, rynek pracy i rozwój ekonomiczny; przepięczność komputerowa).

3. Stosowanie narzędzi TI, czyli oprogramowanie:

(redagowanie tekstów i tworzenie rysunków za pomocą komputera; tworzenie dokumentów zawierających tekst, grafikę, tabele; arkusz kalkulacyjny w rozwiązywaniu zadań z programu nauczania gimnazjum. Przetwarzanie i przedstawianie danych (tabelaryczne i graficzne), korzystanie z multimedialnych źródeł informacji; podstawy projektowania prezentacji z wykorzystaniem narzędzi multimedialnych; przeprowadzanie i opisywanie przy pomocy narzędzi TI eksperymentów, obserwacji działań grupowych itp.; programy komputerowe uzupełniające tematykę różnych przedmiotów; czytanie i sporządzanie dokumentacji technicznej z wykorzystaniem narzędzi TI; mała poligrafia, np. redagowanie i wydawanie gazetki szkolnej, zasady technicznego opracowania tekstu).

4. Komunikowanie się, poszukiwanie i wykorzystywanie informacji:

(techniki poszukiwania oraz pobierania informacji i dokumentów z różnych źródeł informacji, ich selekcja i klasyfikacja, wykorzystywanie informacji; tworzenie prezentacji dla określonych odbiorców; analiza przekazów informacyjnych w zakresie treści i formy, wiarygodność informacji; wyszukiwanie informacji w zbiorach danych, automatyczne systemy wyszukiwawcze, różne formy organizacji danych. Wyszukiwanie i zapisywanie informacji w bazach danych; komputer jako narzędzie dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikacji na odległość; korzystanie z komunikacyjnych możliwości TI w procesie uczenia się i dokształcania; porozumiewanie się i prowadzenie współpracy za pomocą TI, np. sieci komputerowych w trakcie procesu uczenia i nauczania).

5. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji:

(stosowanie TI oraz źródeł informacji do projektowania, zbierania danych doświadczalnych oraz ich przetwarzania; symulowanie zjawisk. Modelowanie a symulacja. Tworzenie prostych modeli o niewielkiej liczbie parametrów; projektowanie, wykonanie i przeprowadzenie prezentacji multimedialnej; analizowanie danych za pomocą narzędzi TI, np. arkusza kalkulacyjnego; programów przygotowanych przez nauczyciela; algorytmy wokół nas, przykłady algorytmów; dobieranie oprogramowania do wykonywanego zadania; współpraca przy realizacji wspólnego projektu realizowanego narzędziami TI).

Wracając do rozważań nad miejscem technologii informacyjnej w systemie edukacji należy zwrócić uwagę, że do tej pory w szkołach polskich zajęcia z wyko-

rzystaniem komputera realizowane są w trakcie wydzielonego przedmiotu nazywanego elementami informatyki. W czasie tych zajęć koncentruje się uwagę uczniów głównie na wiedzy i umiejętnościach informatycznych, a nie na zapoznawaniu z metodami posługiwania się technologią informacyjną w różnych dziedzinach wiedzy, szczególnie w tworzeniu własnego warsztatu pracy. Dlatego też rozdzielenie treści nauczania z zakresu technologii informacyjnej od treści nauczania informatyki (lub elementów informatyki) w odniesieniu do czasu realizacji i usytuowania w planach zajęć będzie korzystne i ułatwi realizację zadań szkoły wynikających z zapisów w Podstawach programowych a dotyczących zapewnienia młodzieży korzystania z technologii informacyjnej i komunikacyjnej na lekcjach różnych przedmiotów.

Duże kłopoty związane z realizacją idei integrującej roli technologii informacyjnej w procesie dydaktycznym związane są m.in. z przygotowaniem kadry nauczycieli potrafiących realizować wszystkie te treści. Na temat kto ma w szkołach wprowadzać TI do programów nauczania i realizować te programy, jakie jest miejsce TI w kształceniu ogólnym napisano wiele, m.in. w materiałach z kolejnych konferencji Informatyka w Szkole¹⁷. Zaczęto też opracowywać standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki¹⁸. Powstały równocześnie nowe programy studiów podyplomowych dla nauczycieli, przygotowujące fachowców do prowadzenia zajęć z zakresu technologii informacyjnej, kursu TI, a także kształcące tzw. szkolnych koordynatorów technologii informacyjnej¹⁹.

¹⁷ H. Batorowska, *Nauczyciel z uprawnieniami technika informacji naukowej dydaktykiem technologii informacyjnej*, Informatyka w Szkole XIV, Lublin 1998, s. 100–103; *Elementy technologii informacyjnej – nowy przedmiot ogólnokształcący w szkole?* Informatyka w Szkole XIII, Lublin 1997, s. 160–163; *Miejsce technologii informacyjnej w systemie edukacji szkolnej*, Informatyka w Szkole XII, Lublin 1996, s. 179–184; H. Batorowska, B. Czubała, *Szkolenie użytkowników zautomatyzowanych systemów bibliotecznych i informacyjnych*, Informatyka w Szkole XI, Kielce 1995, s. 124–125; B. Siemieniecki, *Założenia technologii kształcenia w zakresie wychowania informacyjnego w szkole podstawowej*, Informatyka w Szkole XII, Lublin 1996, s. 208–219; G. Koba, *Technologia informacyjna w województwie wrocławskim – koncepcje i wdrożenia*, Informatyka w Szkole XIII, Lublin 1997, s. 171–177; P. Gruba, *Nauczyciel w procesie wdrażania technologii informacyjnej*, Informatyka w Szkole XIV, Lublin 1998, s. 116–120; M.M. Sysło, *Technologia informacyjna w rękach nauczycieli*, Informatyka w Szkole XIV, Lublin 1998, s. 141–145; *Komputer w szkole. Koncepcja i praktyka*, Informatyka w Szkole XII, Lublin 1996, s. 31–46; *Technologia informacyjna w kształceniu ogólnym*, Informatyka w Szkole XI, Kielce 1995, s. 42–54; zob. też *Od „elementów informatyki” po „technologię informacyjną”. Czy tylko zmiana nazwy?* [w:] *Techniki komputerowe w przekazie edukacyjnym. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe*, Kraków 25–26 września 1998, s. 52–54; S. Skórka, *O poprawę biblioteki szkolnej. Nowe technologie informacyjne w programie przysposobienia informacyjnego*, Informatyka w Szkole XIV, Lublin 1998, s. 64–66; E. Gurbiel, G. Hardt-Olejniczak, E. Kołczyk, H. Krupicka, M.M. Sysło, *Edukacja informatyczna w kształceniu ogólnym*, Informatyka w Szkole XIV, Lublin 1998, s. 17–22; *Program technologii informacyjnej*, Informatyka w Szkole XIII, Lublin 1997, s. 22–31; J. Gajkiewicz, *Komputer w pracy pedagogicznej biblioteki szkolnej*, Informatyka w Szkole XIV, Lublin 1998, s. 420; *Biblioteka szkolna jako pracownia informacyjna*, Informatyka w Szkole XII, Lublin 1996, s. 440–441; *Informatyka szansą bibliotek szkolnych*, Informatyka w Szkole XI, Kielce 1995, s. 402–405.

¹⁸ *Standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki. Program Studium Podyplomowego Edukacji Informatycznej dla Nauczycieli*, Wrocław 1998.

¹⁹ *Studium Podyplomowe Edukacji Informatycznej dla Szkolnych Koordynatorów Technologii Informacyjnej (SPEI19)* prowadzone przez Instytut Informatyki Uniwersytetu Wrocławskiego; *Studium Pody-*

Wydawało się, że można przystąpić do konstruowania podręczników zarówno dla uczniów jak i nauczycieli, którzy podjęliby w szkołach realizację owej ścieżki międzyprzedmiotowej jaką miała być kultura informacyjna, gdy tymczasem 27 listopada 1998 roku ukazała się nowa wersja projektu Podstaw programowych, w której, jak pisze Mariusz Kąkolowicz: „Na szczęście [...] w nazwie «naszej» ścieżki edukacyjnej wróciło pojęcie «edukacja medialna» (w wersji z maja '98 – «kultura informacyjna»)»²⁰. Nie jest jednak szczęśliwe połączenie treści nauczania z zakresu edukacji medialnej i kultury informacyjnej w jednej wspólnej ścieżce edukacyjnej, jaką jest **edukacja czytelnicza i medialna**. Obawiam się, że specjaliści zajmujący się mediami i kształceniem ich użytkowników nie rozumieją istoty czytelnictwa, skoro w artykule przedstawiającym szczegółowe kompetencje i zadania stawiane przed edukacją czytelniczą i medialną czytamy: „Edukacji czytelniczej nie pomijamy, ale tak naprawdę uważamy ją za składową medialnej, książka i czasopismo to po prostu media drukowane, o dłuższej szkolnej tradycji”²¹.

Kolejny dokument (czy ostateczny?) jakim jest Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów z 15 lutego 1999 roku wprowadza taką ścieżkę obowiązującą zarówno w szkole podstawowej jak i w gimnazjum²². Nie muszę wyjaśniać, że w Podstawie programowej nie ma już miejsca dla zajęć z edukacji czytelniczej i informacyjnej, kultury informacyjnej czy kursu technologii informacyjnej wyraźnie tematycznie różniącego się od informatyki. Jedynym przedmiotem, na którym młodzież będzie miała możliwość zapoznania się z najnowszą technologią informacyjną, będzie informatyka oraz tylko w niewielkim stopniu ścieżka: edukacja czytelnicza i medialna. W celach edukacyjnych, zadaniach szkoły, treściach i osiągnięciach sformułowanych dla **edukacji czytelniczej i medialnej** niewiele można znaleźć na temat wykorzystania technologii informacyjnej w realizacji poszczególnych etapów procesu informacyjnego.

Na poziomie szkoły podstawowej można wyłonić tylko takie zagadnienia, jak: poszukiwanie potrzebnych informacji i materiałów, korzystanie ze zbiorów bibliotecznych, katalogi i kartoteki, zautomatyzowany system wyszukiwania danych, wy-

plomowe „Kultura informacyjna – ścieżka międzyprzedmiotowa” prowadzone przez Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie; Studium Podyplomowe Technologii Informacyjnej prowadzone przez KBIN w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. KEN w Krakowie itp.; zob. też G. Hardt-Olejniczak, E. Kołczyk, *Propozycja nowego typu studium podyplomowego dla nauczycieli stosujących technologię informacyjną*, [w:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Kraków 24–25 października 1997*, Kraków 1998, s. 43–47.

²⁰ M. Kąkolowicz, *Edukacja czytelnicza i medialna w gimnazjum – kompetencje szczegółowe z propozycjami zadań*, „Edukacja Medialna” 1999, nr 1, s. 38.

²¹ M. Kąkolowicz, op. cit., s. 37.

²² *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów*, Załącznik Nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r., [w:] <http://www.men.waw.pl/>; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej nr 14 z dnia 23 lutego 1999 r. poz. nr 129.

dawnictwa informacyjne, wykorzystanie informacji z encyklopedii, słowników, innych wydawnictw i dokumentów pozaksiążkowych (medialnych).

Na poziomie gimnazjum treści te zostały sformułowane w sposób następujący: zdobywanie i korzystanie z różnych źródeł informacji, korzystanie ze zbiorów i warsztatu informacyjnego biblioteki, także za pomocą automatycznych systemów wyszukiwawczych, charakterystyka dokumentów gromadzonych w bibliotece i ich wartość informacyjna, opis i spis bibliograficzny, zestawienie tematyczne, sporządzanie opisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowej do własnych opracowań, segregowanie informacji, media jako źródła informacji i narzędzia pracy intelektualnej, komunikowanie się przez media, projektowanie i wykonywanie różnych form komunikatów medialnych, posługiwanie się narzędziami medialnymi w procesie komunikowania, zdobywania, dokumentowania i prezentowania wiedzy.

Z wymienionych w Podstawie programowej zadań szkoły dotyczących wykształcenia u uczniów umiejętności w zakresie realizacji podstawowych funkcji procesu informacyjnego cele edukacyjne koncentrują się tylko wokół gromadzenia i wyszukiwania informacji a w gimnazjum dodatkowo wokół porządkowania zgromadzonej informacji i sposobów jej prezentowania. W zależności od tego jak będzie przez autorów programów nauczania i podręczników oraz nauczycieli realizujących tę ścieżkę edukacyjną traktowany zapis **POSŁUGIWANIE SIĘ NARZĘDZIAMI MEDIALNYMI W PROCESIE KOMUNIKOWANIA, ZDOBYWANIA, DOKUMENTOWANIA I PREZENTOWANIA WIEDZY** kształcenie młodzieży w zakresie wykorzystania technologii informacyjnej w różnych dziedzinach wiedzy mogłoby być realizowane również w ramach edukacji czytelniczej i medialnej. Ponieważ w żadnym miejscu w Podstawie przy tej ścieżce nie występuje sformułowanie „wykształcenie umiejętności gromadzenia, wyszukiwania, opracowania, zorganizowania, przetworzenia, dystrybuowania i wdrożenia informacji przy użyciu narzędzi informatycznych”, chociaż powyższy zapis to sugeruje, zajęcia z edukacji czytelniczej i medialnej mogą być realizowane w bardzo odmienny sposób. Jeżeli dodatkowo zakłada się, że realizacją celów tej ścieżki edukacyjnej mogą zająć się nauczyciele poloniści, nauczyciele–bibliotekarze, nauczyciele informatyki lub innych szkolnych specjalności, a „tak naprawdę to wszyscy, którzy interesują się mediami”²³, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że uczeń zreformowanej szkoły nadal będzie analfabeta w zakresie stosowania technologii informacyjnej w procesie informacyjnym, a jego umiejętności informacyjne pozostaną nie wykształcone²⁴.

Kwartalnik Polskiego Towarzystwa Technologii i Mediów Edukacyjnych z marca 1999 roku zamieścił jedną z pierwszych propozycji **programu nauczania dla ścieżki edukacyjnej „edukacja czytelnicza i medialna”**²⁵. Skonstruowanie

²³ M. Kąkolwicz, op. cit., s. 38.

²⁴ T. Goban-Klas, *Pomieszczenie z poplątaniem, czyli edukacja informatyczna, czytelnicza i medialna w zreformowanej szkole. Materiały IX Ogólnopolskiego Sympozjum Naukowego nt. Techniki komputerowe w przekazie edukacyjnym*, Akademia Pedagogiczna, Kraków 1–2 października 1999, s. 27–29.

²⁵ M. Kąkolwicz, op. cit., s. 39–47.

programu nie było rzeczą łatwą i zapewne spotka się on z krytycznymi opiniami m.in. ze strony specjalistów zajmujących się problematyką czytelnictwa. Zgodnie z tytułem artykułu przedmiotem uwagi nie są w tym momencie zagadnienia czytelnictwa lecz technologii informacyjnej. Dlatego tylko temu aspektowi programu poświęcę więcej miejsca.

Program obejmuje zadania szkoły, treści, kompetencje, kompetencje szczegółowe – uczeń potrafi. Przykładowe zadanie oraz propozycje obudowy medialnej dla przedstawionych treści. Wymieniono 8 zadań, a w ich obrębie 11 grup tematów przewidzianych do realizacji na lekcji. Program jest ciekawy, ale ponieważ łączy w sobie treści z różnych dyscyplin wiedzy, w których wykorzystuje się media, więc jego zakres jest trudny do opanowania przez nauczyciela nie posiadającego odpowiednich kwalifikacji. Przygotowanie specjalistów dla tak rozległej tematyki ścieżki edukacyjnej, nawet w ramach 280 godzin na studiach podyplomowych, wydaje się przedsięwzięciem bardzo trudnym²⁶. Optymistycznie nastawia fakt uwzględnienia w niniejszym programie elementów technologii informacyjnej i to w dość szerokim zakresie. Pozwolę sobie przytoczyć te treści, które umożliwią kształcenie użytkowników informacji, zarówno elektronicznej jak i tradycyjnej. Zawarte są one tylko w dwóch z ośmiu zadań szkoły.

W ramach zadania **tworzenie warunków do zdobywania informacji z różnych źródeł** proponuje się uczyć: korzystania ze zbiorów i warsztatu informacyjnego biblioteki szkolnej i publicznej (katalogi, kartoteki), także za pomocą automatycznych systemów wyszukiwawczych; posługiwania się wybraną przeglądarką internetową w wyszukiwaniu informacji bibliograficznych na zadany temat w elektronicznych katalogach bibliotek, np. uniwersyteckich; notowania i selekcjonowania informacji (wiadomości), uczenia algorytmów wyszukiwania pozycji bibliotecznych zgodnie z dostępnym warsztatem informacji bibliotecznej; wykorzystywania mediów jako źródeł informacji; projektowania i wykonywania różnych form komunikatów medialnych wymagającego posługiwania się narzędziami medialnymi w zdobywaniu, dokumentowaniu i prezentowaniu informacji (wykorzystanie edytora tekstu, arkusza kalkulacyjnego, bazy danych, programu do tworzenia prezentacji, edytora grafiki).

²⁶ Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu prowadzi na studiach dziennych i zaocznych (III, IV i V rok studiów) specjalność z zakresu edukacji medialnej. Absolwenci uzyskują kwalifikacje nauczycielskie do nauczania edukacji medialnej i podstaw informatyki. Program nauczania obejmuje na III roku – pedagogikę porównawczą, zastosowania informatyki, metodologię badań empirycznych, zastosowania statystyki w badaniach, wprowadzenie do pedagogiki medialnej, psychologiczne podstawy oddziaływania mediów, wiedzę o komunikowaniu, techniki komunikowania, algorytmizację i programowanie dydaktyczne, nowe technologie informacyjne, edytorstwo komputerowe; na IV roku – elementy estetyki i teorii sztuki, książka i prasa, fotografia, radio i media audialne, telewizja i wideo, realizacja wideo, film i teatr, ergonomia i infrastruktura kształcenia, metodyka edukacji medialnej i informatycznej, bazy danych; na V roku – socjologiczne problemy mediów, realizacja wideo, redakcja komunikatów, grafika komputerowa, organizacja i zarządzanie w szkole, metodyka edukacji medialnej i informatycznej, multimedia, komputer w badaniach, ewaluacja mediów edukacyjnych, prawne aspekty mediów.

W ramach zadania **kształcenie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych i twórczych** (projektowanie i realizacja własnych prostych komunikatów medialnych uczniów) proponuje się uczyć: wykorzystywania mediów jako źródeł informacji (poszukiwanie informacji w encyklopediach multimedialnych, bazach danych na CD-ROM, w sieciach lokalnych i globalnych – Internet); posługiwania się narzędziami medialnymi w zdobywaniu, dokumentowaniu i prezentowaniu wiedzy (tworzenie w wersji tradycyjnej i elektronicznej spisów bibliograficznych, zestawień tematycznych, bibliografii załącznikowej, opisów bibliograficznych, syntez, analiz, streszczeń i innych form dokumentacyjnych jak też prezentacji medialnych).

Oczywiście nie są to wszystkie zagadnienia technologii informacyjnej, z którymi winien zapoznać się uczeń, ale w obrębie ścieżki edukacyjnej edukacja czytelnicza i medialna przedstawione zostały one w wystarczającym zakresie. Pominięte tematy znajdują zapewne miejsce w przygotowywanej dopiero Podstawie programowej dla liceów profilowanych.

Ważnym zadaniem jest opracowanie szczegółowego programu nauczania dla tej ścieżki edukacyjnej i współpraca w tym zakresie specjalistów zajmujących się mediami, czytelnictwem, technologią informacyjną i bibliotekami szkolnymi. Pogodzenie wspólnych interesów nie będzie łatwą sprawą, gdyż tematyka tych specjalności jest odmienna i połączenie edukacji medialnej z edukacją czytelniczą lub edukacją informacyjną (kulturą informacyjną) jest sprzeczne z celami jakie stawiane są przed obu dyscyplinami. Edukacja czytelnicza włączona powinna być do treści nauczania z języka polskiego. Natomiast nie powinna obejmować zagadnień, które wymienione zostały w przytoczonych przeze mnie zadaniach szkoły. W związku z tym powinny obok siebie egzystować dwie oddzielne ścieżki edukacyjne, dla edukacji medialnej i dla informacyjnej. Bez względu na nazwę, zarówno w stosunku do edukacji medialnej jak i informacyjnej technologia informacyjna spełnia integrującą rolę i dzięki temu konstruowanie programów nauczania będzie może trochę łatwiejsze.